

Голові Разової спеціалізованої ради PhD 15095
Запорізького національного університету,
д.фіз.вих., професору,
Карауловій Світлані Іванівні

**Відгук
офіційного опонента**

доктора педагогічних наук, доцента

Романчука Сергія Вікторовича на дисертаційну роботу

Шила Олексія Миколайовича «Удосконалення фізичної підготовленості та показників психофізіологічного стану підлітків 12–17 років засобами стрілецького хортингу», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогика за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційна робота Шила О.М. присвячена дослідженню ефективності засобів стрілецького хортингу для удосконалення фізичної підготовленості та психофізіологічного стану підлітків 12–17 років у позашкільній фізкультурно-спортивній роботі. Вибір теми зумовлений низкою об'єктивних чинників, які визначають її наукову і суспільну актуальність.

По-перше, сучасний стан фізичного та психофізіологічного здоров'я підлітків викликає обґрунтовану стурбованість. Гіподинамія, зростання тривожності, зниження концентрації уваги та порушення саморегуляції – явища, задокументовані в численних вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, – формують запит на нові, ефективні форми позашкільної фізкультурно-спортивної роботи.

По-друге, в умовах повномасштабного вторгнення особливого значення набувають форми фізичної підготовки, що поєднують оздоровчу функцію з елементами прикладної, патріотично орієнтованої підготовки молоді. Стрілецький хортинг як новий спортивно-прикладний напрям органічно відповідає цьому запиту, оскільки поєднує фізичне навантаження,

координаційно складні рухові дії, вимоги до концентрації уваги, емоційної врівноваженості, самоконтролю та дотримання правил безпеки.

По-третє, попри зростаючий практичний інтерес до стрілецького хортингу, на момент початку дослідження ця дисципліна не мала наукового педагогічного обґрунтування у контексті роботи з підлітками, що й зумовило наукову прогалину, яку заповнює дисертаційна робота Ши́ла О.М.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконувалось у рамках науково-дослідної тематики Запорізького національного університету за темою: «Теоретико-методичні засади вдосконалення тренувального процесу в різних видах спорту» на 2022-2026 роки, № державної реєстрації 0122U001108.

Відповідність роботи пріоритетним напрямам державної наукової та освітньої політики у галузі фізичної культури і спорту засвідчує інституційну підтримку дослідження та підтверджує його включеність у загальний контекст розвитку галузі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій

Наукові результати отримані на основі якісних та кількісних даних теоретичного й емпіричного характеру з використанням методів, що дозволяють комплексно вирішити поставлені завдання. Дисертант спирається на міждисциплінарний підхід, інтегруючи теорію і методику фізичного виховання, психофізіологію спорту та педагогіку позашкільної освіти, з опорою на емпіричні дані реального педагогічного експерименту в умовах позашкільної фізкультурно-спортивної роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується: по-перше, належною методологічною базою; по-друге, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць щодо різних аспектів досліджуваної проблеми; по-третє, використанням релевантних методів дослідження – теоретичних, емпіричних і статистичних.

Зіставлення основних дослідницьких завдань та змісту роботи свідчить, що дисертант за результатами виконання кожного завдання дав обґрунтовані відповіді та зробив відповідні наукові узагальнення. Особливо позитивно слід відзначити авторський підхід до оцінювання результативності програми за поєднанням показників чотирьох доменів – фізичної підготовленості, психофізіологічного стану, результативності контрольних стрілецьких вправ і мотиваційно-емоційної готовності до занять, що забезпечує цілісність і комплексність оцінювання та відрізняє дане дослідження від більшості суміжних робіт, де зазначені аспекти аналізуються відносно ізольовано.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (170 найменувань) та додатків загальним обсягом 232 сторінки. Робота містить 29 таблиць і 15 рисунків. Структура роботи є логічно послідовною і відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

У вступі чітко сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження; обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Особливо вдалим вважаємо формулювання наукової новизни, яке послідовно відображає внески трьох рівнів: «вперше», «удосконалено» та «набуло подальшого розвитку». Гіпотеза дослідження є конкретною, операціоналізованою і повністю перевіреною в межах реалізованого дизайну.

Перший розділ «Теоретичні основи удосконалення фізичної підготовленості та показників психофізіологічного стану підлітків засобами стрілецького хортингу у позашкільній фізкультурно-спортивній роботі» містить всебічний аналіз наукових джерел вітчизняних і зарубіжних авторів. Автор переконливо обґрунтовує роль позашкільної фізкультурно-спортивної роботи як самостійного педагогічного простору, що реалізує здоров'язберігальну, виховну, соціалізаційну та розвивальну функції. В умовах сьогодення ця роль набуває додаткового значення у зв'язку з

актуалізацією завдань формування дисципліни, самоконтролю, відповідальної поведінки та культури безпеки молоді.

Теоретичну базу дослідження побудовано на системному аналізі поняттєво-категоріального апарату. Фізичну підготовленість визначено як інтегральну характеристику рівня розвитку фізичних якостей, рухових здібностей і функціональних можливостей організму. Психофізіологічний стан обґрунтовано як інтегральну характеристику когнітивно-регуляторного, функціонально-адаптаційного та психоемоційного компонентів діяльності. Особливо цінним є концептуальне обґрунтування стрілецького хортингу не як вузькоспеціалізованої стрілецької підготовки, а як засобу, що одночасно вимагає реалізації координаційних, функціональних, увагових, емоційно-регуляторних і дисциплінарно-поведінкових компонентів підготовленості підлітків. Наукові положення, викладені в теоретичному розділі, є логічно послідовними і побудованими на аналізі сучасного наукового дискурсу.

Другий розділ «Методи та організація дослідження» чітко описує комплекс використаних методів і чотириетапну логіку дослідження. Педагогічний експеримент побудований як контрольований із паралельними групами (ЕГ – 52 особи, КГ – 51 особа) та попереднім і підсумковим тестуванням. До складу вибірки увійшли підлітки обох статей (приблизно 75% юнаків і 25% дівчат) двох вікових підгруп: 12–14 і 15–17 років. Комплекс діагностичного інструментарію охоплює чотири взаємопов'язані домени: фізичну підготовленість (біг 30 м, човниковий біг 4×9 м, стрибок у довжину з місця, силові вправи); психофізіологічний стан (таблиці Шульте, проба Руф'є, час відновлення ЧСС, методика САН); результативність контрольних стрілецьких вправ і вправність поводження зі зброєю; мотиваційно-емоційну готовність до занять. Статистичний підхід – ANCOVA з урахуванням вихідного рівня показників – є методологічно виправданим, оскільки дозволяє оцінити підсумковий ефект фактора «група» після статистичного контролю стартового рівня учасників.

Третій розділ «Вихідний стан фізичної підготовленості та показників психофізіологічного стану підлітків 12–17 років» виконує важливу

методологічну функцію: він демонструє еквівалентність ЕГ і КГ на констатувальному етапі за всіма 19 показниками чотирьох доменів. Вихідні показники фізичної підготовленості є практично ідентичними між групами в обох вікових підгрупах: різниця між середніми за жодним показником не виходить за межі стандартної похибки. Водночас автор фіксує неоднорідність вихідного стану підлітків: у обох підгрупах значна частка учасників перебувала на низькому та середньому рівнях розвитку окремих фізичних якостей, а найбільш уразливим компонентом виявилася силова підготовленість. Аналогічна стартова зіставність встановлена й за показниками психофізіологічного стану та мотиваційно-емоційної готовності. Ці дані є необхідною методологічною передумовою для коректного застосування ANCOVA і достовірної інтерпретації підсумкових відмінностей між програмами.

Четвертий розділ «Інноваційна програма занять стрілецьким хортингом та результати її експериментальної перевірки» є центральним у роботі. Тут детально описано структуру інноваційної програми, а також її відмінності від порівняльної програми КГ. Зміст програми поєднує інструктивно-безпековий, розминочно-фізичний, навчально-технічний, психофізіологічний, мотиваційний і результативно-контрольний блоки. За даними ANCOVA статистично значущий ефект фактора «група» встановлено у 38 із 40 підсумкових міжгрупових порівнянь; у більшості випадків напрям відмінностей відповідав кращим результатам ЕГ. Найбільш виражені ефекти ($\eta^2p = 0,655\text{--}0,896$) зафіксовано у доменах мотиваційно-емоційної готовності, когнітивно-регуляторного стану та спеціальної спортивно-прикладної підготовленості. Особливої уваги заслуговує рівневий аналіз, що дозволяє наочно відобразити зміщення учасників ЕГ до більш високих рівнів підготовленості після педагогічного експерименту. Висновки до розділу є послідовними, відображають результати відповідних аналізів та відповідають поставленим завданням.

П'ятий розділ «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» виконує синтезуючу функцію. У ньому автор переконливо аргументує, що

результативність інноваційної програми слід розглядати не через ізольовану внутрішньогрупову динаміку, а через зіставлення підсумкових результатів ЕГ і КГ з урахуванням вихідного рівня – і саме в такому ключі ANCOVA є методологічно обґрунтованим підходом. Важливим теоретичним узагальненням є висновок про те, що стрілецький хортинг слід розглядати не лише як спортивно-прикладний напрям, а як педагогічно організований засіб комплексного впливу, що одночасно охоплює фізичну, координаційну, психофізіологічну, спеціальну, мотиваційно-емоційну та безпекову складові. Автор розкриває обмеження дослідження, пов'язані з відсутністю рандомізованого розподілу, локальним характером вибірки та специфікою позашкільного середовища, що свідчить про методологічну зрілість дослідника.

Загальні висновки роботи є конкретними і безпосередньо пов'язаними з результатами педагогічного експерименту. Вони охоплюють усі п'ять завдань дослідження та відповідають сформульованій меті.

Список використаних джерел (170 найменувань, значна частка англomовних) свідчить про охоплення широкого кола актуальних вітчизняних та зарубіжних публікацій і підтверджує відповідну джерельну базу дослідження.

Дисертаційна робота Шила Олексія Миколайовича є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має важливе теоретичне та практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані, емпіричні результати достовірні та підтверджені коректно застосованим статистичним аналізом.

Наукова новизна та теоретична значущість

Робота містить нові наукові положення, що розв'язують важливу науково-практичну проблему удосконалення фізичної підготовленості та психофізіологічного стану підлітків 12–17 років засобами стрілецького хортингу у позашкільній фізкультурно-спортивній роботі:

– *уперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено інноваційну програму занять стрілецьким хортингом, орієнтовану на удосконалення фізичної підготовленості та показників психофізіологічного стану підлітків 12–17 років у позашкільній фізкультурно-спортивній роботі. *Принципово важливо, що новизна полягає не лише в описі змісту програми, а й у доведенні її результативності через систему кількісних показників, отриманих у контрольованому педагогічному експерименті;*

– *уперше* одержано емпіричні дані щодо результативності інноваційної програми занять стрілецьким хортингом в умовах контрольованого педагогічного експерименту з паралельними групами, попереднім і підсумковим тестуванням. *Попередні дослідження у галузі прикладної стрілецької підготовки стосувалися переважно дорослих і спеціалізованих контингентів; дана дисертація розширює це наукове поле, охоплюючи підлітків 12–17 років у позашкільному середовищі;*

– *уперше* обґрунтовано доцільність оцінювання результативності програми занять стрілецьким хортингом за поєднанням чотирьох взаємопов'язаних доменів: показників фізичної підготовленості, психофізіологічного стану, результативності контрольних стрілецьких вправ і вправності поводження зі зброєю, а також мотиваційно-емоційної готовності до занять. *Запропонована система оцінювання набуває не лише вимірювального, а й діагностично-педагогічного значення: вона дозволяє виявляти, як зміни у фізичних та психофізіологічних характеристиках проявляються у специфічній спортивно-прикладній діяльності;*

– *уперше* застосовано підхід до оцінювання підсумкових відмінностей між експериментальною і контрольною групами з урахуванням вихідного рівня досліджуваних показників (ANCOVA). *Використаний підхід є особливо значущим для досліджень, що проводяться в природних умовах, де повна рандомізація є організаційно складною: він дозволяє статистично контролювати стартову неоднорідність учасників та оцінювати саме ефект фактора «група» після відповідного виключення;*

– удосконалено підходи до добору засобів, змісту та структури занять стрілецьким хортингом з урахуванням вікових особливостей підлітків 12–17 років, вимог безпеки, спортивно-прикладної спрямованості та умов позашкільної роботи. На відміну від попередніх праць, у яких описувалися переважно окремі аспекти хортингу або стрілецького виховання, у дисертації запропоновано цілісну програмну логіку, побудовану за базовим, спеціалізованим і тактичним етапами, зміст кожного з яких поєднує інструктивно-безпековий, розминочно-фізичний, навчально-технічний, психофізіологічний, мотиваційний і результативно-контрольний блоки;

– удосконалено підходи до оцінювання результативності занять стрілецьким хортингом на основі широкої моделі, що виходить за межі традиційного контролю технічного результату або нормативних показників і включає психофізіологічні, функціональні, діяльнісні та мотиваційно-емоційні виміри підготовленості;

– удосконалено науково-методичні підходи до організації контрольованого педагогічного експерименту в умовах позашкільної фізкультурно-спортивної роботи, що уточнює практичні можливості реалізації порівняльного дизайну там, де рандомізований розподіл учасників є організаційно неможливим;

– набули подальшого розвитку наукові уявлення про стрілецький хортинг як засіб комплексного педагогічного впливу на фізичну підготовленість, психофізіологічний стан, мотиваційно-емоційну готовність і діяльнісні прояви підготовленості підлітків. Якщо раніше цей вид переважно описувався як напрям із прикладним потенціалом, то в дисертації конкретизовано, у яких саме вимірюваних показниках цей потенціал реалізується;

– набули подальшого розвитку положення про поєднаний вплив фізичної, координаційної, спеціальної стрілецької, когнітивно-регуляторної, мотиваційно-емоційної та безпекової складових занять на підготовленість підлітків 12–17 років. Дослідження показало, що в умовах інноваційної

програми зміни у перелічених компонентах відбуваються не ізольовано, а у взаємозв'язку;

– набули подальшого розвитку підходи до інтерпретації результатів педагогічного експерименту не лише за внутрішньогруповою динамікою «до–після», а й через зіставлення підсумкових відмінностей між групами з урахуванням вихідного рівня показників, що є більш методологічно обґрунтованою моделлю оцінювання ефективності тренувальних програм.

Теоретична значущість дослідження полягає у розширенні наукових уявлень про педагогічний потенціал стрілецького хортингу та у формуванні концептуальної основи для наукового обґрунтування інноваційних спортивно-прикладних програм у позашкільній фізкультурно-спортивній роботі. Запропонована чотиридоменна модель оцінювання результативності педагогічних програм становить самостійний методологічний внесок у теорію і методику фізичного виховання та збагачує понятійний апарат відповідної галузі. Виважене теоретичне обґрунтування стрілецького хортингу не як вузькотехнічної, а як системної педагогічно організованої діяльності відкриває перспективи для наступних досліджень у цьому напрямі.

Практичне значення одержаних результатів.

Розроблена і верифікована інноваційна програма занять стрілецьким хортингом є готовим практичним продуктом для впровадження у систему позашкільної освіти. Програма пройшла апробацію у реальних умовах позашкільної фізкультурно-спортивної роботи, що підтверджує її практичну значущість.

Методичне забезпечення програми, орієнтоване на підлітків 12–17 років із диференціацією для вікових підгруп 12–14 та 15–17 років, суттєво підвищує можливості її практичного впровадження у різних форматах позашкільної освіти.

Повнота викладу наукових результатів в публікаціях

Основні результати опубліковано в 14 працях, з них: 7 – статті в наукових фахових виданнях України, 2 – наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації, 5 – наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Висвітлення результатів дисертаційного дослідження в публікаціях є повним і достатнім. Також результати дослідження отримали належне обговорення на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Стиль та мова дисертації

Дисертація виконана українською мовою, лаконічно, із дотриманням наукового стилю викладу результатів дослідження. Анотація та ключові терміни дубльовані англійською, що полегшує міжнародну комунікацію. Кількість граматичних, технічних та стилістичних помилок є незначною.

Дискусійні положення та зауваження.

Незважаючи на загальну високу якість дослідження, висловимо низку зауважень рекомендаційного характеру.

1. У роботі стаття розглядається як змінна для описової характеристики вибірки, але не є самостійним фактором статистичного аналізу. Зважаючи на відомі статеві відмінності у розвитку фізичних якостей та психофізіологічних характеристик підлітків, включення статі як коваріати або фактора в окремих моделях ANCOVA збагатило б інтерпретацію результатів.

2. Програма апробована в умовах одного регіону (м. Запоріжжя). Узагальнення результатів на інші регіони та організаційні форми позашкільної роботи потребує обережності, на що автор, до речі, коректно звертає увагу. Проте доцільно було б сформулювати конкретні умови переносимості результатів.

3. Програма підготовки інструкторів базового рівня (Додаток Ж) розроблена і апробована, однак у тексті дисертації не сформульовано, яким має бути вихідний профіль фахівця, щоб після проходження цієї підготовки він міг кваліфіковано реалізовувати програму. Без такого уточнення практичне

впровадження результатів дослідження в інших позашкільних закладах ускладнюється.

4. Відсутність повторних вимірювань (через 3–6 місяців після завершення програми) не дозволяє оцінити стійкість досягнутих змін.

Зазначені зауваження є рекомендаційними і не знижують наукової та практичної цінності дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії».

Робота відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, Постановою Кабінету Міністрів від 12.01.2022 р. №44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341), а її автор Шило Олексій Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогика за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

начальник кафедри фізичної підготовки та спорту
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
доктор наук з фізичного виховання і спорту,
професор

Сергій РОМАНЧУК

27.07.2026